

Krönika

Att blåsa skattebetalarna är lättare än att blåsa företag, skriver Margareta Norlin.

Låtsasmarknad utan huvud

I förgår meddelade justitiedepartementet att det satt igång en ny utredning av sekretesslagen. Det visar sig – som många kritiker redan patalat – att när man blandar ihop skattemedel, privat- och offentlig låtsasmarknad i en enda röra, blir det rejäla luckor i lagstiftningen, där den enskildes rättsställning och möjlighet att kontrollera hur skattemedel används försvagas rejält. Det konkreta fall departementet hänvisar till, är Uppsala kommuns sekretessbeläggning av en utredning om vilka hus som var radonskadade.

Medborgarna rasade och anmälde fallet. Olyckligtvis stod sekretessen inte i strid med lagen. Det gick ändå upp i HD, som gav kommunen rätt. Eftersom det är uppenbart stolligt att affärs-

Avregleringen har skapat gråzoner, där ingen längre vet vem som har ansvaret, och där varken missförhållanden eller direkta lagbrott får påföljder.

övning från maktutövning. Avregleringen har skapat gråzoner, där ingen längre vet vem som har ansvaret, och där varken missförhållanden eller direkta lagbrott får påföljder.

Ytterligare ett färskt exempel finns från skolvärlden, där Skolverket som bekant är tillsynsmyndighet. För någon månad sedan visade en av deras undersökningar att majoriteten av kommunerna bröt mot den riksdagsbeslutade läroplanens fastslagna skyldighet att ge praktisk yrkesorientering. Ett typiskt läge där Skolverket borde ha utövat tillsyn och tagit de skolande kommunerna i örat. Men icke. I själva verket brände Skolverket upp underlagen, naturligtvis betalade med skattemedel, så att ingen skulle kunna identifiera kommunerna! Två av Skolverkets tjänstemän råkade i offentligt bråk över detta.

Tillika är de nya avknoppningarna av kommunala verksamheter ofta en direkt inbjudan till skumraskaffärer. På många håll skaffar sig före detta tjänstemän lukrativa jobb på att starta egna konsultfirmor eller tjänsteföretag som agerar mellanhänder. De har ju alla gamla kontakter och kan räkna med särbehandling. Ibland är det istället frun, eller någon bekant som startar firma, som rekommenderas i den dagliga verksamheten. Så var det vären '98 med bolaget Familjehemscenter AB, med en omsättning på 11 miljoner, där en göteborgschef inom socialtjänsten hade akter och stvrelsepost i det företag, som han köpte tjänster av.

Så var det också helt nyligen med socialstyrelsens ansvariga för omsorgsboende. Han satt själv i styrelsen för bolaget UTOM AB, som sysslade med konsulteri i boendefrågor. Frun ägde det. De sålde den så kallade trapphusmodellen till kommunerna.

Som av en händelse gav Socialstyrelsen samtidigt ut en bok som utmalade modellen i positiva ordalag. *Striptease* avslöjade fallet. I samma program presenterades en av våra nya, ekonomiskt begåvade konsulter. Före värdaren Owe Kjellberg. Han ansåg att utvecklingsstödda gjorde bra av att bo isolerade i egna lägenheter. Som av en händelse blir det billigare för kommunerna. Han sa ordagrant: "Och vilket stort frutidutbud det faktiskt finns i en lägenhet! Duka, duka av, gå ut med soporna, se på TV, bestämma kanal i TV".

Han går med vinst på innovationen att kalla "gå ut med soporna" för "frutidutbud". Och det betalar kommunerna för att höra! *Brave, New World*

3 december 1998
MARGARETA NORLIN

Den store rorsmannen. Bohman bör ha känt sig som Geijer när han styrde sitt parti i liberal riktning. Moderaternas nylvalde partiledare i ett ögonblick av extas 1970.

Frihet eller faszies?

Vem vet att Chydenius föregrep Adam Smith med tio år? Bo Persson tipsar om en bok för den som icke kramar staten.

Johan Norbergs bok är en exposé över de liberala idéernas svenska historia. Vålgärmenterad, humoristisk, informativ och med en njuhtar språkbehandling är boken både lättläst och spännande. I pressmeddelandet sågs att den svenska liberalismens historia aldrig tidigare har redovisats i ett sammanhang. Norbergs bok fyller därför ut ett idehistoriskt tomrum.

Idéhistoria

Johan Norberg
Den svenska liberalismens historia
Timbro, 1998

Den som sätter sig före att skildra den svenska liberalismens idehistoria lockas lätt på avvägar. Till exempel att fästa vikt vid folkpartiets utveckling. Ett annat sidospår är alla de tänkare och praktiker av konservativt paternalistisk eller socialistisk extraktion som i sina verk råkar få med liberala fragment. Bland finner som bekant även blinda hönor ett korn. Norberg undviker sådana avvägar.

Frihet eller autenticitet

"Frihet är det bästa ting som sökas kan all världen kring, för den henne rätt kan bara", skrev bisp Tomas för 500 år sedan. Existentialismens fader, Soren Kirkegaard, ansåg å ena sidan att den mänskliga som inte sökte friheten aldrig hade chansen till autenticitet, det vill säga att kunna ha anspråk på att bli tagen på allvar av andra och av sig själv. Å den andra var han klar över frihetsträvens kostnader: "Ängst är frihetens svindel".

Den individ som lyckas med sitt frigörelseprojekt fjärrar sig från kollektivt. Autentiska människor är inte medlöpare eller anpasslingar eller slott medvetandelösa i största allmänhet. Friheten förfrämjar. Detta att friheten kostar innebär en nackdel för de liberala idéernas spridning i konkurrens med diverse utopiska läror av socialistiskt, religiöst eller ekologiskt slag. En annan konkurrensnackdel ligger i den eventuella sanning

som någon har uttryckt: "Världen är full av icke i anspråk tagen underkastelse". För den underkastelseberedande rymmer frigörelsen från sociologiska band, intellektuella fördomar, inläsande tradition och auktoritärt ledarskap ingen lockelse. För en sådan har friheten enbart ett negativt värde.

Inverterade egoister

Det är förunderligt att liberala ideer kunnat få något genomslag. Och än mer förunderligt är varifrån de liberala förkämparna hämtat sina bevekelsegrunder. Möjligheten till personlig ledarskap ingen lockelse. Det gamla romerska härtecknet, För de stats- och korporationskramande svenska vänsterfasisterna (Sven Fagebergs uttryck) passar den också.

De liberala idéerna har en stolt tradition. På Norbergs parnass finns bortåt 200 svenska namn. Ar det förresten bekant att den svenske prästen Chydenius förbädade Adam Smiths *Wealth of Nations* med en publikation som kom ut tio år tidigare, 1766? Eller att Tegner avföll från liberalismen medan Geijer avföll till den? "Ensam i bräcklig farkost...", skaldade den senare, orolig för konsekvenserna när han hade lämnat sin konservativa hemmahamn. Gösta Bohman bör ha hyst en liknande geijersk ruelse när han ledde högerpartiet i liberal riktning.

Den störste frihetskämpen

Liberaler har funnits i olika parter och grupperingar. Kooperationsens store son, Albin Johansson, framstår som en äkta liberal lik som det socialdemokratiska statsrådet Anders Örne. Bland nu levande ekonomer utser Norberg Sven Rydenfelt till den störste frihetskämpen. Av partipolitikerna finns ingen av dagens partiledare medtagen. Bondeliberalsmen förefaller död och bland "närgeslivets folk" är det tunnast med liberaler som låter tala om sig.

Ett centralt begrepp i boken är "harmonilberalism". Innebörderna är att allmän frigörelse skapar plussummespel som alla tjänar på. Som ekonom kommer man att tänka på den "allmänna jämvikt" som en marknadsekonomi, befrädd från politikkmisslyckanden, ger upphov till.

Det som förenar alla sanna liberaler är en skeptisk inställning till statens tvångsmakt. Staten tenderar alltid att bli för stor och breda ut sig för mycket. Den används för att dela ut privilegier och för klientifiering av befolkningen. Den ger mer och mer utrymme för det politiska godtycket som, drivet till sin spets, slutar i despoti. Den växande staten tål inte konkurrens och koopterar därför det motstånd den inte kan undertrycka. Följden blir ett korporativistiskt samhälle med allt tydligare markerade totalitära drag. Den mest passande symbolen för ett dylikt samhälle är *faszies*. Det gamla romerska härtecknet. För de stats- och korporationskramande svenska vänsterfasisterna (Sven Fagebergs uttryck) passar den också.

För den underkastelseberedande rymmer frigörelsen från sociologiska band, intellektuella fördomar, inläsande tradition och auktoritärt ledarskap ingen lockelse.

Norberg förmedlar många lustiga historiska anekdoter med bäring på vår aktuella, svenska situation. Som på sidan 164: "Kungen fick hjälp att ge sitt godkännande till propositionen genom kraftig höjning av hans apanage". Idag, när kungen betyder mindre, delar man istället ut kommunalrådsposter och sinekurer till avsuttna politiker och ombudsmän. Boken är värd att läsa bara på grund av dylika underfundiga små klackheter.

Feminister har mycket att lära av liberalismens historia. Svenska liberala förkämpar av båda könen har i alla tider verkat för kvinnofrigörelse och kvinnans jämställdhet med mannen med större kraft och uthållighet än några andra. Parentetiskt vore det spännande att se en jämförelse med kvinnoemancipationens utveckling inom socialismen.

Den svenska liberalismens historia kommer att reta många etatister, kollektivist och skenliberaler. Inte minst i detta ligger bokens värde.

BO PERSSON

paracelstus@mail.bip.net